

Висновки та перспективи дослідження. При перекладі на українську мову не завжди зберігається сам стилістичний засіб, адже часто перекладач вдається до перекладацьких трансформацій задля більш автентичного звучання перекладу у мові-реципієнті у відповідності до мовно норми приймаючої культури. Проте трансформації завжди передають сам настрій, емоцію того чи іншого абстракту, навіть якщо при перекладі використано нестандартну лексику чи зовсім іншу конструкцію. Деякі стилістичні засоби, наприклад графон (у вигляді курсиву чи багаторазового повторення знаків пунктуації) перекладаються стандартними реченнями без передачі їх стилістики в українській мові.

Перспективою дослідження є вивчення когнітивних характеристик стилістичних засобів у художньому тексті як в аспекті рецепції художнього твору адресатом, так і в його інтерпретації.

Список літератури

1. Вилюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. Москва: Издательство Московского университета, 1976. 143 с.
2. Емельянова Л. Л. Нарушение орфографической нормы как средство создания стилистического эффекта. Филологические науки. Москва, 1976. № 1. С. 107—113.
3. Кінг С. Воно. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015. 1344 с.
4. Овсянникова В. В. К вопросу о классификации эмоций: категориальный и многомерный подходы. Вопросы экономики. Москва, 2013. №37. С. 43–48.
5. Платон. Диалоги. Москва: Мысль, 1986. 435 с.
6. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. 2015 URL: <http://sum.in.ua/s/strakh> (дата звернення 25.02.2020).
7. Сухенко В. Г. Мовна картина світу українців крізь призму оксиморона. Science and Education a New Dimension. Philology. Харків, 2017. №124. С. 72–75.
8. Тлумачний словник української мови. 2012. URL: <https://eslovnkyk.com/> (дата звернення 28.02.2020).
9. Эпикур. Из письма к Менекею. Антология мировой философии: в 4 т. Москва: Художественная литература, 1969. Т. 1. Ч. 1. С. 354–355.
10. King S. It. New York City : Viking, 1986. 1138 p.

УДК : 81'322.3

DOI:<https://doi.org/10.31861/gph2020.823.31-36>

Гандзюк О.
(Луцьк)

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ У ПОВІСТІ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА «НА КОНІ Й ПІД КОНЕМ»

У статті йдеться про засоби вираження волевиявлення у повісті Анатолія Дімарова «На коні й під конем». Названі імена вчених, які займаються вивченням цієї проблеми. Імператив аналізується на прикладі простого і складного речення. Перераховано найпоширеніші форми дієслова, що беруть участь у формуванні імператива.

Ключові слова: волевиявлення, засоби волевиявлення, наказовий спосіб, варіантні значення наказового способу, просте і складне речення.

В статье говорится о средствах выражения волеизъявления в повести Анатолия Димарова «На коне и под конем». Названы имена ученых, которые занимаются изучением этой проблемы. Императив анализируется на примере простого и сложного предложения. Перечислены самые употребляемые формы глагола, участвующие в формировании императива.

Ключевые слова: волеизъявление, средства волеизъявления, повелительное наклонение, варианты значения повелительного наклонения, простое и сложное предложение.

The article deals with the means of expression of will in story by Anatoly Dimarov "On horse and under horse." The names of the scientists involved in the study of this problem in the article are named. The wills are widely represented in works of fiction is explained. The imperative is analyzed by the example of a simple and complex sentences are shown. The most common forms of the verb involved

in the formation of the imperative mood are listed. The order is reinforced, especially when alternating affirmative and negative forms of the verb are shown. The first person singular in the imperative is usually not consumed. This is because the imperative is addressed not to the speaker but to the listener. The imperative mood most often represents the form of the 2nd person singular and plural are analyzed. Analytical forms of the imperative mood are created by the share of let (let), which is added to the forms of the 3rd person present or future time is underlined. The order can be manifested through infinitive forms are explained. The established expression of will sounds in military teams and orders are emphasized. The order may be transmitted in an indirect language are shown. The imperative mood can also be communicated through the use of non-verbal means, in particular examples are given. The study of the means of expression can be continued by analyzing other works by Anatoly Dimarov.

Key words: will, means of will, imperative mood, variant values of imperative mood simple and complex sentence.

Постановка проблеми та огляд останніх публікацій. Волевиявлення – це одна з форм реалізації особою своїх бажань. Воно може мати форму категоричного наказу, прохання, спонукання, заклику тощо. Найтиповішим виявом волевиявлення людини є наказовий спосіб дієслова. До вивчення специфіки наказового способу зверталися такі дослідники, як О. Н. Синявський [5], В.О. Горпинич [2], М.В. Леонова [3], В.М. Русанівський [7], М.Я. Плющ [4] та інші лінгвісти.

Волевиявлення широко представлені в творах художньої літератури. Але, оскільки автори, репрезентуючи волю персонажа, звертаються не тільки до наказового способу, а й до представлення інших засобів волевиявлення, тема нашого дослідження актуальна.

Мета дослідження полягає в показі засобів вираження волевиявлення в повісті Анатолія Дімарова «На коні й під конем». **Завдання** роботи: 1) виявити засоби вираження волевиявлення у повісті Анатолія Дімарова «На коні й під конем»; 2) охарактеризувати ці засоби.

Для аналізу засобів волевиявлення ми використали повість Анатолія Дімарова «На коні й під конем» (Харків: Фоліо, 2009. 319 с.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Форми наказового способу можуть утворювати майже всі дієслова, хоча на лексичну семантику деяких з них накладені певні обмеження. Це першочергово стосується дієслів зі значенням почуттєвого сприймання (бачити, чути, відчувати) та безособових дієслів [1, с. 230], але інколи форми імператива від них такі можливі в художній літературі. Одна з них від дієслова бачити теж наявна у повісті: «*Бач, йому весело, всім їм весело, – ображено супився я. – А тут маєш з очими помідорами*» (с. 52).

Наголошують також на тому, що лексично десемантизоване дієслово давати займає особливе місце серед дієслів наказового способу. У поєднанні з інфінітивом (недоконаного виду), простого і складеного майбутнього часу і 1-ї особи множини наказового способу, воно може вживатися у формах 2-ї особи однини та множини і першої особи множини, створюючи при цьому спонукальну семантику: – *Давайте у поїзда гратися, – запропонував згодом Юрко* (с. 58); – *Ну, давайте вже вчитися!* – *з жалем одірвався від малюнка Ванько* (с. 62); – *Давай їй вікна повибиваємо!* – *запропонував відразу ж Ванько* (с. 73); – *Давайте хоч викрутимо!* (с. 171); – *Дай тільки до місця добратись!* (с. 269).

Першу особу однини в імперативі, як правило, не вживають. Це пояснюється тим, що імператив адресують не мовцеві, а слухачеві. Закінчення дозволяє визначити форму наказового способу [2, с. 194]. Зокрема флексія -и слугує для вираження форми 2-ї особи однини: формами: – *А тепер підпиши: «Жду ответа, как соловей лета»* (с. 215); – ... *Тільки прихопи сорок копійок* (с. 208). Таку саму здатність має й нульове закінчення: – *Краще скинь* (с. 63); – *Лягай уже, відміннику мій золотий* (с. 244); – *Сам підганяй!* – *відповідає мені Микола і замахується дрючком на Ванька* (с. 170). Закінчення -іть (-іте), -те – це маркери 2-ї особи множини: – *Наступного разу причешіться як слід. Або обстрижіться. Якщо не вмієте користуватися гребінцем* (с. 198); – *Походіть мені, походіть!* (с. 93); – *Ходімо пообідаєте з нами, – запрошує вона привітно* (с. 207); А закінчення -мо, -імо, -ім сигналізує про 1-шу особу множини: – *То ходімо вже, чи що?* (с. 173); – *Ходімо краще гратися* (с. 33).

Зважаючи на те, що наказовим спосіб вживають з метою апеляції до співрозмовника (співрозмовником може бути не лише одна особа, а й декілька), логічно, що 2-га форма однини і множини найчастіше репрезентують наказовий спосіб. За умови внесення мовцем себе до складу співрозмовників прийнято користуватися формою 1-ї особи однини, яка сигналізує про те, що мовець звертається не тільки до інших, а й до себе [3, с. 190].

О.Н. Синявський, зокрема, наголошує, що в «українській мові є окрема форма наказового способу для 1-ї особи множини, відмінна від форми 1-ї особи множини дійсного способу. Отож їх не слід плутати, напр.:

печім! але печемо	робім! – робимо
купуймо – купуємо	визвольмо! – визволимо
кладім! – кладемо	порушмо! – порушимо» [5, с. 85].

Наказ може виражатися формами недоконаного і доконаного виду: – *Завтра підучиш* (с. 247) – доконаний вид; – *Готуй свої уроки, а нам не заважай* (с. 247) – недоконаний вид; – *Забудьте все, що вивчали в школі!* (с. 257) – доконаний вид; – *Тримайтеся, товаришу командир!* (с. 263); *Хай Галина Петрівна віддасть двадцять копійок, що не віддає* (с. 8) – доконаний вид; – *Хай когось дурнішого кличе, – бубонить зловтішно Ванько* (с. 216) – недоконаний вид; – *Ось хай гості прийдуть, тоді й будемо їсти* (с. 33) – доконаний вид. На думку М.В. Леонової, значення модальності у формах доконаного і недоконаного виду має різний вияв. Зокрема, оскільки доконаний вид показує результат дії, то переданий цими формами наказ має сильніший і категоричніший вияв, а форми недоконаного виду, які скеровані на результат мають трохи послаблений вияв наказу [3, с. 191], напр.: – ... *Оце моя стара напекла млинців з муки нового помолу, то пригощайтеся!* (с. 24); – *Тільки, послухай, яка ідея* (с. 247).

Наказ може реалізуватися через заперечну форму дієслова: – *Не вгадуй: у нього в обох руках по чорному пішакові* (с. 246); – *А ти чого лізеши! – спалахує Федько.* – Готуй свої уроки, а до нас носа не сунь (с. 246); – *Не чіпай!* (с. 59). Варто зауважити, що форми наказового значення з часткою не наділені такою специфікою значення: якщо вони поєднуються з дієсловами недоконаного виду, то слугують для показу заборони, якщо ж доконаного, то передають значення застереження [3, с. 191], напр.: – *Не плачте, кумо, не плачте* (с. 29); – *Не чіпай, у тебе палець брудний* (с. 33); – *Не забудь – дріжджі!* (с. 25).

Наказ, який стосується однієї особи, може мати ввічливу форму [7, с. 388]: – *Ідіть і більше подібного не пишіть!* – змилосердився нарешті завуч. *Подер папірець з моїм віршем і кинув до корзинки зі сміттям* (с. 202); – *Лейтенант же лише пильно подивися на мене і спокійно сказав: – Доповідайте!* (с. 277); *Краще було б, якби помкомвзводу кричав оце зараз на мене. – Ставайте в стрій* (с. 277); – *Ось побачите, це не так уже й важко, – чи то мені, чи то всьому взводові каже лейтенант. І вже тільки до мене: – Приготуйтеся!* (с. 280).

Аналітичні форми наказового способу «творються за допомогою частки хай (нехай), що додається до форм 3-ї особи теперішнього чи майбутнього часу» [4, с. 264]: *Гриць слухняно націлює рейки на сусіднє село: туди хай летить, чужих голів нам не жаль* (с. 120); – *Скажу завтра Кларі Карлівні, хай когось іншого прикріплює до тебе!* (с. 217); – *Хай когось дурнішого кличе* (с. 216); *Про те, що говорив у той час дід, як лаяв і кляв нас, хай напише хтось сміливіший* (с. 29); *Хай знають, як-то ми «не доросли», буржуї задрипані, хай не лізуть воювати паризьких комунарів!* (с. 132); *Отоді хай начуваються!* (с. 192); – *Це вже хай тобі не болить, – відповідає мама ображено* (с. 261). Такі форми О.Н. Синявський називає «недостатніми», і вказує, що для 3-ї особи однини й множини та 1-ї особи однини вони «заступаються описовими (складними) формами [5, с. 85], названими нами вище. Отже, «вказані словоформи за способом конструювання є аналітичними [6, с. 434]. М.В. Леонова пояснює, що значення наказового способу для 1-ї особи однини та 3-ї особи однини та множини не можна вважати типовими з тієї причини, що типовим є звернення до співрозмовника. «До 1-ї особи логічно не всі види спонукування можуть бути скеровані (наприклад, прохання, поради, напущення), а 3-тя особа загалом не учасник мовленнєвого акту» [3, с. 191]. Тому волевиявлення до неї передають через співрозмовника.

Наказ може супроводжуватися вказівкою на істоту, до якої він звернений: – *Їжте, хлоп'ята, та поправляйтеся, – зітхає, розчулена власною щедрістю* (с. 184); – *Спасибі тобі,*

хлопче, та великий рости! (с. 102); – *Только, злізь мені зараз!* (с. 169); – *Громадяни, приготуйте квитки!* (с. 209); – *І не просить, хлопці, нічого не вийде!* (с. 214); – *Пилипе! Ох, Пилипе!* – *стогнав він знесилено, відмахуючись від мене рукою* (с. 8).

Частки –но, –же здатні послаблювати категоричність наказу: – *Давай-но підемо в кіно!* (с. 178); – *Маріє Олексіївно, заберіть-но дитину!* (с. 113); *Давай же!* – *квапили мене нетерплячі* (с. 107); – *Дай-но витру* (с. 228). Вони вживаються виключно в розмовних мовних ситуаціях [Л, с. 191]. І навпаки, використання частки мені робить наказ більш категоричним: – *Але дивіться мені: знайду ще раз Котька у когось під ковдрою – тоді хоч кричить, хоч плаче, все одно віднесу!* (с. 65).

Частка -но, вжита самостійно, служить поглибленню експресії в реченнєвій структурі: *Я, звісно, сердивсь, а Клара Карлівна, помітивши наше перешіптування, стукала довгим сухим пальцем по столу, строго приказуючи: –Но! Но!* (с. 216).

Частки досить, годі є своєрідним еквівалентом вираження наказу: Коли я заглибився по коліна, Ванько, що стояв на сторожі, скомандував: – *Досить! А то й ребра потроцить!* (с. 97); – *Ну, досить, а то в мене голова починає розвалюватись* (с. 43); – *Генуз! Генуз!* – *аж стогнала вона* (с. 216); – *Годі, Толю, годі!* (с. 103); – *Та годі тобі!* – *не витримую wreштi і я...* (с. 120); – *Годі вам, хлопці!* – *втихомирює нас Ніна* (с. 230).

Частка геть створює семантику відгону, особливо, якщо виконує функцію присудка: ... – *Геть звідси, бісові діти, бо я вас усіх!* (с. 27) = *Ідіть звідси.*

Частка на, вжита у значення візьми, увиразнює наказ: ... – *На ось винеси брудну воду, бо я підлоги не домию* (с. 113); – *Оце, сину, на гроші, біжи до крамниці та купи дріжджі* (с. 25).

Часткам ну, ану також властиво підсилювати вияв наказу: – *Ану поспитайте оту дівчину!* (с. 100); – *Ану подивись мені у вічі!* (с. 145); – *О, хлопці, ану допоможіть!* (с. 215); – *Ану покажися, який ти виріс!* (с. 72). Градація наказу зростає при використанні кількох реченнєвих конструкцій з цією часткою: – *Ану розкажи, чому ти уроку не вивчив! Ану поясни, навіщо ти парту чорнилом облив!* – *наче так легко оте розказати та пояснити!* (с. 66). Дещо послаблює категоричність наказу вживання частки ну : – *Ну, знайомтеся ж, діти!* – *наче з-за рожевого туману, долинає до мене мамин голос* (с. 57). Частка бодай теж створює семантику наказовості: ... – *Та бодай би вам руки-ноги покорчило!* (с. 137).

Певну наказову семантики можемо побачити й у вигуках: *Та – на коня, та й бувайте здорові!* (с.100); – *Тс-с-с.. Німці...* (с. 313); ... – *Справа по одному кроком ари!* (с. 272); – *Ну, гаразд, цього разу залишу, цитуйте тільки* (с. 65); – *А тпрусь, проклятий!* – *закричав щосили Ванько* (с. 70).

Текст, може бути наповнений формами наказового способу. Тоді наказ тільки підсилюється, особливо при чергуванні стверджувальних та заперечних форм дієслова: – *Гляди ж мені, сидітимеш у директора – не човгай ногами, –востаннє напучує мене. – І руки тримай на колінах. І не крути головою, а дивись на директора* (с. 177).

Наказ може входити до складу фразеологізму: – *Як же, роззявляй рота!* – *відповідає сердито Федько* (с. 183); – *Не дай божє наскочить начальство: як я його переконаю, що у нас останню вошу ще три роки тому вбили?* (с. 143); – *Та плюньте на нього, не до нього нам зараз ...* (с. 230); – *Хоч лопни, хоч трісни, а відмінником не станеш!* (с. 243); – *Атож, нагадай козі смерть!* – *засміялася мама* (с. 37); – *Ото бий мене сила Божє, якщо я брешу* (с. 39). Наказ може мати узагальнений характер і стосуватися невизначеної, чітко не окресленої групи осіб: *З нами крамар в цю комерцію не вступав, про нас він казав: – Цим тільки дай! Цій каміння потроцать!* (с. 180).

Наказ може мати прихований, «законспірований» вигляд: – *Ти не хочеш провести брата?* (с. 174) = *Проведи брата;* – *Хлоп'ята, хто з вас допоможе знести картоплю до погребу?* (с. 183) = *Допоможіть знести картоплю до погребу;* – *І чого ви причепилися до мене із своєю Олькою?* (с.98) = *Відчепіться;* – *А ти чого мовчиш?* (с. 92) = – *Говори!;* – *Ти з нами підеш?* (с. 169) = – *Іди з нами!;* – *Ну, чого ж ти мовчиш?* (с. 18) = *Говори!;* – *Може, ти нас познайомиш?* (с. 260) = *Познайом нас.*

Форма наказового способу може бути формально відсутньою: – *Ну, далі?* (с. 126) = – *Ну, говори далі;* – *Ану, хлопці, за мною!* (с. 128) = – *Ану, хлопці, побігли за мною* (с. 128); – *А раз ясно,*

то – вперед! (с. 131) = – То рушили вперед; – *Восьмарі, до мене!* (с. 189); – *Мишко, сюди!* (с. 260); – *Товаришу командир, сюди!* (с. 263).

Модальні дієслова теж сприяють показу наказу: – *А стрільнути можна?* – запитували *найхоробріші* (с. 17) = – Дайте стрільнути; – *Ви повинні назвати хулігана!* (с. 232) = – Назвіть хулігана; *Якщо вам не цікаво, можете вийти із класу...* (с. 237) = – Вийдіть з класу; *Треба до Соньки йти*, – сказав згодом *Ванько* (с. 55) = Ходімо до Соньки; – *Треба чимось змастити*, – здогадався *нарешті Ванько* (с. 64) = –Змастімо чимось; –*Ногу треба загортати*, як лялечку (с. 273) = – Нogu загортайте, як лялечку; –*Це ось сюди можна копійки кидати*, а як назбирається багато, *то розбий – і маєш пугача!* (с. 17) = Це ось сюди кидай копійки, а як назбирається багато, то розбий – і маєш пугача!

Минулий час також може слугувати засобом вираження наказу: – *То пішли!* (с. 169); – *Гаразд, пішли!* (с. 112); – *Пішли подивимояся*, – *скомандував Микола* (с. 28); – *Петренко, куди побіг?* (с.131) = – Петренко, стій!; – *Побігли!* (с. 139); – *Найшов з чого журились!* (с. 238)= – Не журились; – *Щоб більше ноги твоєї там не було!* (с. 251)= – Не ходи сюди більше. Подібне стосується й майбутнього часу: – *А ти мене гукнеш. Итимете ж мимо...* (с. 256) = – А ти мене гукни; ... – *Три квартали пройдете, а потім завернете ліворуч* (с. 265) = – Три квартали пройдіть, а потім звертай не ліворуч.

В оформленні наказу може брати участь складний дієслівний присудок: – *Тепер уже можеш вертатись*, – *каже мама братові* (с. 176) = Тепер уже вертайся; – *Можеш йти* (с. 126) = – Йди; – ...*Можете опустити поклажу* (с.269) = – Опустіть поклажу.

Формальна реалізація наказового способу може бути використана через майбутній час, який також придатний для вираження наказу: – *А кашу розігрієте і будете їсти з молоком ...* (с. 112)= – А кашу розігрійте і їжте з молоком; ...– *Поносиш рік, а наступного, як будемо живі-здорові, куплю тобі фабричний* (с. 187); = – Поноси рік, а наступного, як будемо живі-здорові, куплю тобі фабричний; – *Що ж сину, рушимо* (с. 173) = – Рушаймо; – *Підишете підкомірники – буде якраз*, – *втішає командир* (с. 273) = – Підшійте підкомірники – буде якраз.

Наказовому способу властиві певні варіантні значення. Широкими можливостями для цього наділена форма 2-ї особи, оскільки вона – найтиповіша, а тому найменш визначена. Це першочергово– узагальнено-особове значення для вираження заохочення, побажання, повчання [3, с. 191]: –*В армії забудь: хочу – не хочу! В армії – кругом! – і всі разговорчики!* (с. 262); – *От спробуйте при повній викладці на сорок кілометрів* (с. 269).

Форма наказового способу може мати значення минулого часу: – ... *Ліг якось спати в садку, а мати візьми й постав миску із молоком біля рота* (с. 102) = Ліг якось спати в садку, а мати взяла та й поставила миску із молоком біля рота ; теперішнього часу: – *Видавай їм книжки та ще й думай за них!* (с. 254= – Видаєш їм книжки, та ще й думаєш за них!; майбутнього часу: – *Буду воду брати! Вийшов за ворота – і є вода! А так поноси оце відрище від криниці* (с. 25) = – А так носитимеш оце відрище від криниці. Щодо вживання наказового способу в значенні минулого часу, варто вказати, що таке використання набуває виразного відтінку раптовості, несподіваності [7, с. 390].

Умовний спосіб в поодиноких випадках може набувати значення наказового: – *Ти хоч би вмився, горенько моє!* – *вчитувала лагідно мама* (с. 156)= – Вмився, горенько моє; – *Погуляй б, горенько мені з вами!* (с. 32) = – Погуляйте.

Просте і складне речення теж може бути придатне для формування волевиявлення: : – *Коли б ти старанніше вчився...*– *мовить мама* (с. 173) = –Вчися старанніше; – *Щоб за п'ять хвилин було застелено!* – *командує він і біжить до інших ліжок* (с. 269) = – Застеліть за п'ять хвилин; – *Щоб кожен приніс по бовтуну!* (с. 135) = Нехай кожен принесе по бовтуну!; ... – *Щоб же ви подавилися отими огурками, нечестиві ви душі!* (с. 137) = – Подавітьс я ви тими огурками ; ... – *Я сьогодні закінчу, а ти щоб у п'ятницю приніс* (с. 249)= – Я сьогодні закінчу, а ти в п'ятницю принеси; – *Ох, Господоньку, коли ти вже забереш мене, рабу твою, до себе!* – *раз по раз благала вона* (с. 13)= – Ох, Господоньку, заברי мене до себе; – *Я б хотів, щоб ти прочитав мого вірша* (с. 206) = Прочитай мого вірша; –... *То для того, щоб ви в нього свої дурні голови пхали, щоб вони вам попухли!* (с. 65) = –То для того, щоб ви в нього свої дурні голови пхали, хай вони вам попухнуть!

Усталено волевиявлення звучить у військових командах і наказах, напр.: – *Вогонь!* – лунає відчайдушний крик Ванька (с. 136) = – Стріляйте!; – *По два – шикуйсь!* (с. 264) = – Шикуйся по два; ... – *Не виходити з вагонів, поки до частини не доїдемо!* (с. 267) = – Не виходьте з вагонів, поки до частини не доїдемо; – *Під-йо-ом!* (с. 268) = – Прокидайтеся; – *Пробиватися до своїх... У полон не здаватися...* (с. 312) = – Пробивайтеся до своїх. У полон не здавайтесь; – *Гранату!* – наказав капітан (с. 312) = – Дай гранату; – *Не спати, не спати...* (с. 304) = – Не спить, не спить; – *Цілитись по оглядових цілинах, – повчають командири* (с. 298) = – Цільтеся по оглядових мішенях; – *Взво-од... броньбійними... по танках... вогонь!* (с. 299) = – Взвод, стріляйте броньбійними по танках; – *Приставити ногу!* (с. 269) = – Приставте ногу; – *В атаку, вперед!* – і по комєзводу вихором помчав до украпленої смуги (с. 279) = – Ідїть в атаку; – *Роздягтися по пояс!* (с. 282) = – Роздягайтеся по пояс.

Наказовий спосіб використовують і в релігійних відправах: – *Господи помилуй! Господи помилуй! Господи помилуй!* – наслідуючи попа, вимахував кадилом Микола. – *Упокой. Господи, раба божого качура, що погіб наглою смертю і переставився-а!* (с. 29).

Наказ може бути переданий непрямою мовою: *Учитель же, мабуть, давно зник до вибриків мого сусїди, бо тїльки глянув у його бїк і наказав теж сїдати* (с. 191); *Ми реготали, а вчителька сердилась і посилала когось одїгнати тварину* (с. 242); *Мама каже, що треба постукаєти, але я впираюсь* (с. 259).

Наказовий спосіб може бути виражений невербально, зокрема, за допомогою жестів: *Вїктор Михайлович з таємничим обличчям помахав нам рукою, скликаючи до себе* (с. 131); – Хлопцї! Гей, хлопцї! – *Іван стоїть уже на ганку, відчайдушно махає рукою* (с. 216).

Наказ виражає й форма іменника: – *Ваш квиток! Ваш квиток!* (с. 209) = – Пред'явіть ваш квиток; – *Синку, пора* (с. 259) = – Синку, ходїмо.

Значення «2-ї особи однини і множини можуть бути виражені формами інфінітива. При цьому в значення наказовості вноситься додатковий відтїнок категоричностї» [7, с. 390], напр.: – *Поголити!* – *відповідаю рїшуче!* (с. 225) – *Поголїть;* – *Пити! Пити!* – *тягне своє брат, дивлячись на мене важким, аж немовби байдужим поглядом* (с. 49) = – Дай пити; – *А зараз – вмиватися! Ви в трубї паровознїй приїхали чи в цистернї з-під мазуту?* (с. 267) = – А зараз – вмивайтесь.

Висновки та перспективи дослідження. У повістї Анатолїя Дїмарова «На конї й під конем» найтиповїшою репрезентацією волевиявлення є особово-способовї форми дієслова, вжитї у наказовому способї. Наказ може виявлятися через форми інфінітива та минулого часу. У поодиноких випадках дійсний і умовний спосіб дієслова можуть мати значення наказового способу. Волевиявлення у повістї реалїзоване в простих і складних синтаксичних конструкцїях. Наказовий спосіб може бути переданий також через використання невербальних засобів, зокрема, жестів. Вивчення засобів волевиявлення можна продовжити, аналізуючи інші твори Анатолїя Дїмарова.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія: підручник. К.: Либїдь, 336 с.
2. Горпинич В.О. Морфологія української мови: підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 336 с.
3. Леонова М.В. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. К.: Головне видавництво видавничого управління «Вища школа», 1983. 260 с.
4. Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: підручник. 2-е видання, доповнене. К.: Видавничий Дїм «Слово», 2010. 328 с.
5. Синявський О. Норми української літературної мови. – К.: Видавничий дїм Дмитра Бураго, 2018. XX, 386 с. Репринт з видання 1931 р.
6. Сучасна українська літературна мова: Морфологія: підручник /Л.А. Алексїєнко, О.М. Зубань, І.В. Козленко; за ред. А.К. Мойсїєнка. К.: Знання, 2013. 524 с.
7. Сучасна українська літературна мова /за заг. ред. І.К. Білодїда. К.: Наук. думка, 1969. 435 с.